

AMERIKA VÁLASZTÁSAI

# • A REMÉNYTŐL A RETTEGÉSIG •

BASKI SÁNDOR

**A SZTÁRELNÖK OBAMA MÉG CSAK SZÖVETSÉGET KÖTÖTT A BULVÁRRAL,  
A TRÓNKÖVETELŐ TRUMP SZOCIOPATA FIGURÁJA MÁR EGY  
VALÓSÁGSHOW-BAN SZÜLETETT MEG.**

**B**arack Obama akkor is történelmet írt, ha az utókor úgy ítéli majd meg, hogy nyolc éves elnöksége alatt semmilyen történelmi tettet nem vitt véghez. A Fehér Ház első afroamerikai lakója beteljesítette az amerikai álom legmerészebb verzióját, és ezzel nem csak a saját és családja életét változtatta meg, de az Egyesült Államok önképét is. Nem vált az ország egy csapásra színvakká – sőt: a felmérések szerint az elmúlt nyolc évben a faji előítéletek erősödtek –, mégis látható, mindennapi valósággá lett az, ami korábban csak vágybeteljesítő hollywoodi fantazmagóriának minősült.

A filmekben és a televíziós sorozatokban csak azért nem vették át a hatalmat az Obama-alteregők, mert az első fekete elnökök már jóval korábban feltűntek a mozivásznak és a képernyőkön; meglehetősen barátkozott meg Amerika azzal a gondolattal, hogy előbb-utóbb egy etnikai gyökerű család is beköltözik a Fehér Házba. Noha Obama fundamentális változásokat ígért minden fronton, ha csak azokat a filmeket nézzük, amelyek az ország külpolitikáját, világhatalmi státuszát érintik, látszólag meg sem történt az őrsváltás.

A Bush-adminisztrációt joggal lehetett kárhóztatni a kontraproduktív „terror elleni háborúért”, Irak koholt vádak alapján történő megszállásáért, de ezen az imázson az Obama-kormány sem tudott jelentősen javítani. Hiába sikerült a 9/11-et kitervelő ősgonoszt likvidálniuk, már a Bin Ládén utáni hajszát megörökítő *Zero Dark Thirty* (2012) sem lehetett győzelmi jelentésként nézni; az intézményesített kínvallatás kapcsán felvetett morális kérdések bele-

rondítottak az össznemzeti katarzisba. Afganisztán és Irak persze még Bush öröksége, de a nem kevésbé kifogásolható drónháború a Nobel-békedíjas Obama nevéhez köthető (az elnöksége alatt engedélyezett 500 dróntámadás közel 3000 terroristával és 400 civillel végzett). A témát boncolgató dokumentumfilmek (*Unmanned: America's Drone Wars*, 2013; *National Bird*, 2016) egyértelműen a vádlottak padjára ültetik a korábban humanista jelszavakkal kampányoló politikust, és bár a játékfilmes verziókban (*Arctalan ellenség*, 2015; *Eye in the Sky*, 2015), csak a háttérben sejlik fel az alakja, Obama, a politikus, nem kap felmentést.

## SZIVÁRVÁNYAMERIKA

Obama mint ikon már más megítélés alá esik. Elnökségének szimbolikus jelentőségét legtisztábban – a nyílt didaxistól sem visszariadva – *A komornyik* (2013) ragadja meg: a Fehér Házban dolgozó, a 21. század társadalmi változásait végigélő, nyolc elnököt kiszolgáló afroamerikai komornyik tanmeséje azzal zárul le, hogy bebocsátást nyer – immár díszvendégként – a frissen beiktatott Obama Ovalis Irodájába. Az elnyomás és kirekesztés több évszázados, szegénytelen története ezzel hivatalosan is véget ért – ezt sugallja legalábbis Lee Daniels filmje.

Ha ez nyilván nincs is így, az úgy nevezett Obama-hatás eltagadhatatlan. Az elmúlt években megnövekedett a feketék emancipációs küzdelmeit taglaló filmek száma – ilyenek korábban is készültek, de most átkerültek a fősodorra. Lincoln ismét divatba jött (*Lincoln*, 2012; *Abraham Lincoln, a vámpírvadász*, 2012), új blacksploitation

hősök születtek (*Black Dynamite*, 2009; *Django elszabadul*, 2012), a rabszolgaság intézményét (12 év rabszolgaság, 2013; *A nemzet születése*, 2016) és örökségét (*A segítség*, 2011; *Aljas nyolcas*, 2015) is újra megvizsgálták, és sorra készültek az Obamához hasonló úttörő ikonoknak vizuális emlékművet állító produkciók (*Selma*, 2014; *Miles Ahead*, 2015; *Straight Outta Compton*, 2015), sőt a televíziós sorozatokban is megjelentek az erős afroamerikai karakterek (*Being Mary Jane*, *Botrány*, *Black-ish*). Utóbbi külön is említést érdemel: Kenya Barris szériája a szitkomformátum álcája mögött azt boncolgatja, hogy miként formálódik át az afroamerikai identitás Obama Amerikájában. A fehér kertvárosba költöző fekete család feje folyvást attól retteg, hogy gyerekei már nem lesznek elég „feketék” – annak idején a félvér Obamát is ezzel vádolták –, megpróbálja hát átadni nekik a klasszikus afroamerikai attitűdöket és értékeket; Barris ezzel a kisebbségi identitás alapjait képező sztereotípiáknak állít görbe tükröt.

Az Obama-korszakban ugyanakkor nemcsak a feketék reprezentációja változott meg, de úgy általában az ország önképe is. A fekete-fehér dichotómiát a sokszínű Amerika imázsa váltotta, főleg a televíziós sorozatok világában. Jutott a figyelemből az indiai-amerikaiaknak (*Master of None*), a tajvani származásúaknak (*Fresh Off The Boat*), a latinoknak (*Jane the Virgin*), és előkészületben az első olyan drámai széria is, amelynek egy koreai-amerikai karakter a főhőse (*Exhibit A*). Nyilván nem közvetlenül Obama eljövételének köszönhető, mégis szimbolikus, hogy már a kamera mögött, a rendezői székekben is egyre több tehetséges fekete alkotó tűnik fel (Steve McQueen, Ryan Coogler, Ava DuVernay, Dee Rees).

Hollywood és a televízió etnikai status quója ezzel végképp megkérdőjeleződött, ahogy azt a tavalyi Oscar-gálát övező #oscarsowhite-kampány nyilvánvalóvá tette. A főbb kategória jelöltjei között ekkor már második éve kizárólag fehér alkotók szerepeltek, ami aligha számított szokatlannak a díj történetében, csak hogy míg korábban fel sem merült, hogy lehetne ez másképp is, 2016-ra a diversztitás hiánya már nemcsak a szakmának, de a szélesebb közvéleménynek is szemet szúrt.

## SZUPERSTÁR A FEHÉR HÁZBAN

A klasszikus mítoszépítés is megkezdődött közben. Borítékolható volt, hogy Obama filmre illő története filmre kerül, de az nem, hogy még hivatali ideje alatt. Az első két próbálkozó, bölcs módon, nem a teljes képet akarta megrajzolni: a *Mielőtt felkel a Nap* modorában fogant *Southside With You* (2016) a későbbi elnök és a first lady első randevújának történetét meséli el, míg a *Barry* (2016) Obama egyetemi éveit idézi fel.

Nem kétséges, hogy az elnök életének dramatizálása folytatódik majd, mégis könnyen lehet, hogy igazi örökségét – a kulturális diverzitás felgyorsításán túl – a Fehér Ház és az elnöki intézmény imázsának megreformálása jelenti majd. Abban még nem volt semmi rendhagyó, hogy a választási kampány idején végighaknizta a nagyobb televíziós showműsorokat, de elődeivel ellentétben a meghívásokat a beiktatása után sem utasította el. Felismer-te, hogy az üzeneteket már nem lehet egyetlen kommunikációs csatornán célba juttatni, minden fronton nyomulni kell. Médiaszerepléseit arra használta fel, hogy a számára kiemelten fontos kormányzati intézkedéseket propagálja, és ebben Hollywood és a popipar is segédkezett, ingyen és bérmentve. Az Obamacare néven ismert egészségügyi biztosítás mellett Mark Ruffalótól Scarlett Johanssonon át Lady Gagáig

tucatnyi híresség tett hitet, az elnök pedig Zach Galifianakis csak online nézhető álinterjúmúsorába is ellátogatott, hasonló indíttatásból. Michelle Obama eközben a gyerekkori elhízás elleni kampányát népszerűsítendő YouTube-személyiségeket invitált meg Washingtonba egy-egy közös videó elkészítésére.

Hollywoodot sem kellett külön győzködni, a többnyire amúgy is a demokrá-ták felé húzó színészek minden alkalmat megragadtak rá, hogy megmártózzanak a Kennedy óta legtrendibb elnököt övező történelmi dicsfényben. Kampányainak ők lettek az első számú anyagi támogatói, a legbőkezőbb adakozót, George Clooney-t még a döntéshozateli folyamatokba is bevonta az elnök a Darfural kapcsolatos ügyekben. Szim-bolikus, a Washington és Hollywood közötti íratlan szövetséget megerősítő pillanat volt az is, amikor a 2013-as Oscar-gálán élőben kapcsolták a Fehér Házat, hogy a férjéhez hasonlóan kör-berajongott First Lady bejelenthesse a legjobb filmet.

Obamáéknak köszönhetően a Fehér Ház már nem az a megközelíthetetlen, elbarikádózott intézmény, ami eddig volt. A rendszeres kormányzóvivői tájékoztatók és az ünnepélyes elnöki kinyilatkoztatások helyett, illetve mellett,

a nép a Facebookon, a Twitteren, az Instagramon és a YouTube-on keresztül értesülhet az adminisztráció által fontosnak ítélt ügyekről, és egyben a First Family életének is részesévé válhat. A Fehér Házi Tudósítók Estélyén évről-évre szabályos stand-up rutinokat előadó Obama és showműsorokban táncoló felesége megváltoztatták az elnök és a First Lady viselkedéséhez kapcsolt elvárásokat is – ami korábban nem volt illő vagy méltó, az ma már magától értetődő.

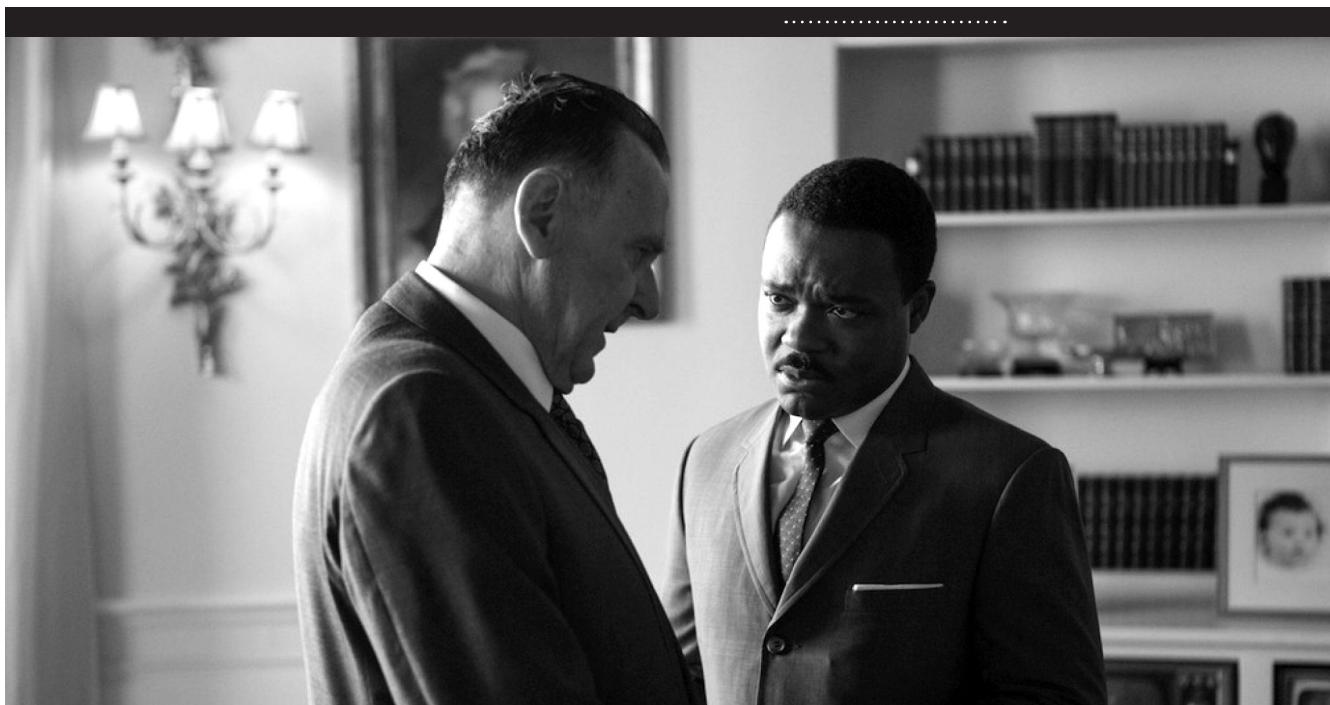
## A TÉVÉ JELÖLTJE

Hogy hosszú távon hova vezet ez a folyamat, még nem tudható, Pandora szelencéje mindenesetre végképp kinyílt. A 2008-as választási kampány során John McCain stábjá még azzal próbálta hitelteleníteni Obamát, hogy Britney Spearshez és Paris Hiltonhoz hasonlítva celebnek nevezték. 2016-ban ugyanez a párt Donald Trump személyében Amerika egyik leghírhedtebb tévés személyiségét indította a pragmatista és sötét Hillary Clinton ellen.

Túlzás lenne azt állítani, hogy Trump felemelkedésében kulcsszerepet játszott Obama, de legitimálásához ő is hozzájárult. Azzal, hogy bérletet váltott a késő esti showműsorok világába, önkéntelenül is showelemmé tette a poli-

### „Élőben kapcsolták a Fehér Házat”

(Ava Duvernay: Selma - Tom Wilkinson és David Oyelowo)





tikát és az azt hitelesíteni hívatott személyiségét. Az ország első embere egy olyan kommunikációs térbe lépett be, ahol a sikerességet és a népszerűsé-

get nem a szakmai tudás vagy a széles látókör szavatolja, hanem a karizma, a humorérzék és a frappáns riposztok. Obama ügyesen lavírozott a határon, úgy vett részt a show-ban, hogy közben megőrizte elnöki tekintélyét és politikusi énjét – valójában nem azonosult, csak flörtölt a médiával.

Várható volt, hogy előbb-utóbb be fog robbanni ebbe a komolyt és komolytalan, tartalmast és felszínest kibogozhatatlanul összemosó kommunikációs térbe valaki, aki nem vendégszereplő a showműsorok világában, hanem abban él. A Donald Trump-jelenség elválaszthatatlan a médiától: üzleti karrierjét – az apjától kapott dollármilliókon túl – jórészt azzal alapozta meg, hogy személyiségéből brandet épített. Vállalkozásainak saját maga lett a reklámarca, a Trump név pedig a siker és gazdagság szinonimájává vált. Noha korábban is minden szereplési lehetőséget megragadott – játékművektől Playboy-videókon át pankrációnak a 2004-ben induló *The Apprentice* című üzleti valóságshow-nak köszönheti, amelyben csúcsra járathatta az évtizedeken át építgetett imázsát.

Amikor 2015 nyarán úgy döntött, hogy harcba száll a Republikánus Párt elnökjelöltségéért, ellenfelei hiába hozták fel ellene a politikai tapasztalat hi-

### „Még a kanyarban sincs a valósághoz képest”

(Robert és Michell King: *BrainDead* - Tony Shalhoub)

ányát – az évtizedes tévés jelenlét hitelesítette őt a választók szemében. Kampánya behozhatatlan előnyvel indult: pont azokat a tulajdonságait hasznosította

rivalisaival szemben, amelyek korábban ideális valóságshow-szereplővé tették: arroganciáját, agresszivitását, narcizmusát. A televíziós vitákban érvek helyett személyes sértésekkel és övön aluli poénokkal dolgozta meg ellenfeleit, nem okosabb, hanem hangosabb akart lenni mindenkinél – mintha egy valóságshow kiszavazóműsorában vett volna részt.

A terv bevált, a republikánus szavazók a cirkuszi körítésre, és a félelmeikre, indulataikra rájátszó populista üzenetekre is vevők voltak. Trump azután sem kényszerült stílusváltásra, hogy a jelöltség megszerzését követően a harmincéves politikai rutinnal felvértezett Hillary Clinton lett az ellenfele. A recept az országos politika porondján is működni látszott – hiába mozgott egyre magabiztosabban a média világában Clinton, ő és stábjá politikai aggyal gondolkozott – egyáltalán: gondolkozott –, míg a hazai pálya előnyeit, és a sajtó által biztosított ingyen publicitást élvező Trumpot sem a morális gátak, sem a tények nem zavarták abban, hogy a legalantasabb ösztönökre apelláljon. Sokáig a demokraták természetes szövetségesei, a satirikus showműsorok sem tudtak fogást találni rajta – elég nehéz kiparodizálni azt, aki éppen karikatúraszerű egyszerű kijelentéseinek és demagóg stílusának köszönheti népszerűségét.

Sorsszerű és egyben logikus, hogy Trump valószínűsíthető bukását nem nyilvánvaló pszichológiai alkalmatlansága, szakpolitikai tudatlansága vagy lelepleződő hazugságai okozták, hanem egy bekapcsolva felejtett mikrofon az *Access Hollywood* című celebműsorban. A bulvármédia által életre hívott Frankenstein-szörnyet csak a bulvármédia győzheti le.

A 2016-os választási tragikomédia és Trump figurája vélhetően hosszú évekig muníciót biztosít majd a filmnek és a tévének – az alapanyagból akár az új *Aranypolgárt* is le lehetne forgatni –, de az első mozgóképes reflexió már meg is született.

Az idén nyáron debütált *BrainDead* című sorozat ugyan nem a Clinton-Trump párharcot taglalja, de a háttérben, a televíziók képernyőin rendre feltűnik a két politikus, jelezve ezzel, hogy milyen légkörben zajlanak az események. A helyszín ráadásul a washingtoni Capitolium, a főszereplők pedig a kongresszusi és szenátusi képviselők. Itt bukkannak fel először azok az úrből érkezett rovarok, amelyek az emberi fülbe behatolva először kitérítik az alany agyának egy jelentős részét, majd megváltoztatják a viselkedését. Az áldozatok agresszívebbek lesznek, a már meglévő hiedelmeik és elfogultságai felerősödnek – aki korábban republikánus vagy demokrata volt, az most még elvakultabban követi pártja politikai és kulturális irányvonalát. A testrblőfilmek és a politikai satírák elemeit kifogástalan arányérzékkel ötvöző sorozat szellemesen világít rá a Washington, és ezzel az egész országot gúzsba kötő törzsi ellentétek abszurdítására, tételesen felsorolva közben a rendszer égető problémáit, a cinizmustól a bürokrácián át a korrupcióig.

Kétségtelen szórakoztatóértéke és aktualitása ellenére a *BrainDead* valójában mégis utópisztikusnak és merőben korszerűtlennek tűnik. Ebben a világban a rivális politikusok – még az úrbogarak által megszálltak is – legalább elvek és értékek mentén esnek egymás torkának, miközben pontosan tudjuk és látjuk, hogy a trumpizmus követői már nem hisznek semmiben. A remény jelzőt zászlóra tűző idealisták helyébe a félelemmel és haraggal hálaló populisták léptek, és a fikció egyelőre még a kanyarban sincs a valósághoz képest. •